

NEKI PODACI O SOJENIČKIM NASELJIMA U BIHAĆKOM POLJU

UDK 903.4 (497.6) "6377" "638"
Primljeno/Received: 2003. 04. 29
Prihvaćeno/Accepted: 2003. 09. 15.

Branka Raunig
BiH 77000 Bihać
Bužimska 5/III

Autorica prikazuje konfiguraciju tri sigurno verificirana sojenička naselja na rijeci Uni: u Ripču, Golubiću i na slapu Bukva između sela Lohovo i Račić, a za još tri - u Ribiću, Kraljama i Brekovici - naglašava da ni višekratnim rekognosciranjem nije uspjela utvrditi sigurne lokacije. Za naselje na slapu Bukva donosi i podatke dobivene manjim sondiranjem.

Ključne riječi: sojeničko naselje, Una, Ripač, Golubić, Kralje, Brekovica, Japodi, slap Bukva, kasno brončano doba, željezno doba

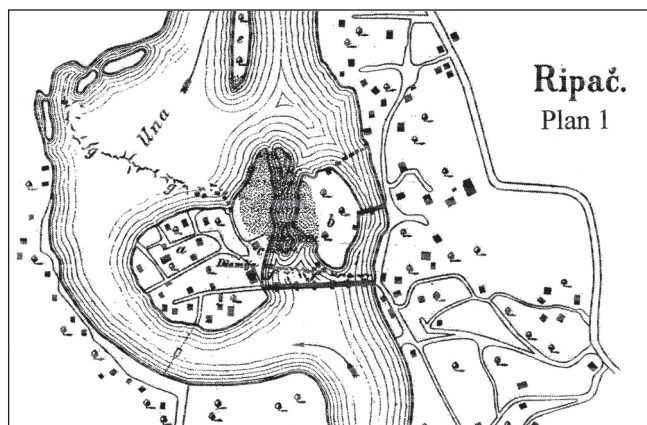
O prahistorijskim sojeničkim naseljima na srednjem toku Une pisano je relativno malo, osim o istraživanom naselju u Ripču, čiji su podaci više puta korišteni, dok je za ostala, uglavnom prenošen podatak V. Radimskog o pet naselja ovoga tipa. Sva su locirana u Bihaćkom polju, gdje sada Una teče relativno mirno, tako da pojedini dijelovi podsjećaju na izdužena jezera, dok se, približno na svaka tri kilometra rijeka lomi niz veći slap od sedre. U gornjem, jugoistočnom dijelu Bihaćkog polja Una teče od jugoistoka prema sjeverozapadu, da bi nešto ispod Bihaća skrenula na pravac prema sjeveroistoku. Dolina rijeke Une vijekovima je predstavljala prirodni tranzitni put od juga prema sjeveru, od mediteranskog kulturnog kruga visoko razvijenih civilizacija Grčke i Italije prema panonskoj nizini i širem prostoru Podunavlja. Centralni dio srednjeg toka Une - Bihaćko polje - prema sadašnjem stanju istraženosti, u posljednjem mileniju stare ere nastanjivali su dijelovi plemenske zajednice Japoda čija je prisutnost na ovom prostoru fiksirana brojnim arheološkim nalazima.

Još 1895. g. V. Radimský, uz Ripač navodi da na Uni postoje sojenička naselja u Golubiću, Ribiću,

Kraljama i Brekovici (bez preciznijih lokacija) (Radimský 1895: 309-311), ali napominje da sohe u Uni mogu potjecati i od znatno kasnijih građevina sojeničkog tipa (mlinovi, dućani-trgovine uz drvene mostove), kakve su bile brojne u XIX. vijeku, a mjestimično postoje i danas. Kao što je poznato, sojeničko naselje u Ripču istraživano je tijekom više kampanja krajem XIX. vijeka (Radimský 1895: 309-483; Čurčić 1908: 149-179), a reviziona istraživanja manjeg obima izvršila je autorica 1975. i 1976. g. (Raunig 1975a: 47-49; ista 1976: 31-33). Od ostalih spomenutih sojeničkih naselja na području sela Golubić, u koritu Une nalazi se jedna veća otoka (to je lokalni naziv za rječni otok - adu) i nekoliko manjih sprudova, na kojima su, kao i u koritu rijeke, mještani nalazili ulomke prahistorijske keramike. Prilikom iskopavanja japodske nekropole u Golubiću 1960. g., B. Čović i B. Raunig rekognoscirali su veću otoku i obale Une u Golubiću, te je na desnoj obali rijeke, na nivou nižeg vodostaja, zapažen kulturni sloj tamne humozne zemlje sa sitnijim ulomcima prahistorijske keramike, u dužini od desetak metara, na prostoru koji nije bio obrastao žbunjem i travom, što je potvrdilo navode Radimskog. Obale golubičke otoke bile su tada manje-više nedostupne uslijed većeg

drveća, žbunja i granja, ali je vrlo vjerojatno da se glavni dio sojeničkog naselja nalazio upravo na otoci. Rekognosciranje Une kod Golubića ponovljeno je 1983. g. Tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog vijeka u više navrata sam rekognoscirala i preostala tri sojenička lokaliteta koja spominje V. Radimský, naročito lokalitet u Kraljama, ali bez pozitivnog rezultata, bilo uslijed visokog vodostaja, bilo uslijed toga što su obale rijeke, kao i obale otoka na Uni zasute pijeskom i razmjerno gusto obrasle raslinjem. Međutim, 1977. g. otkriveno je još jedno sojeničko naselje na slapu Bukva između sela Lohovo i Račić, koje je provjereno s nekoliko manjih probnih sondi.

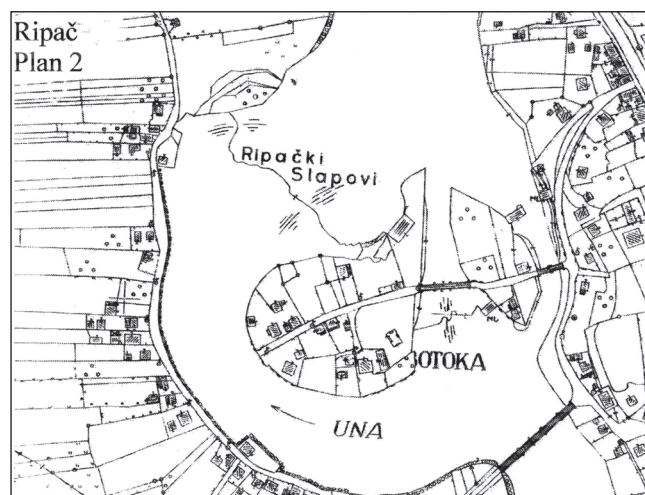
Kada se pažljivo pogleda plan Ripča koji donosi Radimský (Plan 1) zapaža se da iznad otoka rijeka oštro i sasvim neprirodno skeće na lijevo, prema zapadu, stvarajući veliku okuku, obilazi glavnu ripačku otoku i zatim nastavlja prirodnim pravcem sjever-sjeverozapad. Očigledno je da je neka snažna prepreka prisilila Unu na takvo iznenadno skretanje. Prepreku su, svakako nenamjerno, stvorili stanovnici sojenice zabijajući bezbroj kolaca-soha u dno rijeke. Gusto postavljeni kolci-sohe tvorili su neku vrstu "rešetke" koja je zaustavljala i nagomilavala sav onaj materijal (kamenje, drveće, pijesak) koji Una nosi pri visokom vodostaju. Uz to su i sojeničari odbacivali dio oštećenih i neupotrebljivih predmeta (naročito ulomke keramike, životinjske kosti i dr.), tako da je tijekom vremena ispod sojeničkih zgrada nastajalo kompaktno, čvrsto tlo, a rijeka je bila prisiljena da stvori novo korito za svoj glavni tok. Može se samo pretpostavljati da je i u vrijeme postojanja sojeničkog naselja, jedan manji rukavac odvajao naselje od desne obale. Međutim, u vrijeme prvih istraživanja u Ripču postojao je još jedan srednji rukavac koji je odvajao veliku i malu otoku, a nalazio se na prirodnom pravcu toka. Ovaj rukavac je morao postojati već prije srednjeg vijeka, s obzirom na skicu ostataka srednjovjekovnog grada Ripča (Sl. 1 - prema

Sl. 1

Radimskom), koji je zauzimao samo sadašnju veliku otoku, a prvi put se spominje 1408. g.

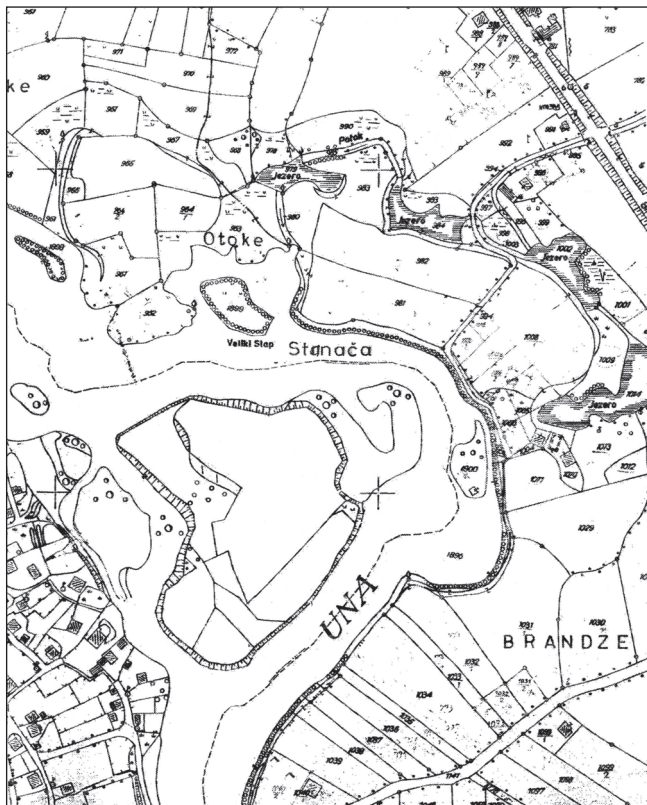
Po podacima koje donosi Radimský, sojeničko naselje je ležalo na ovom srednjem rukavcu, na istočnom dijelu velike otoke, zapadnom dijelu male otoke, te na dijelu jedne male ade nizvodno (koja sada postoji u vidu spruda), odnosno na prostoru prirodnog toka rijeke. U srednjem rukavcu bile su dvije sasvim male otoke, također s ostacima sojenice koje više ne postoje (Plan 2).¹

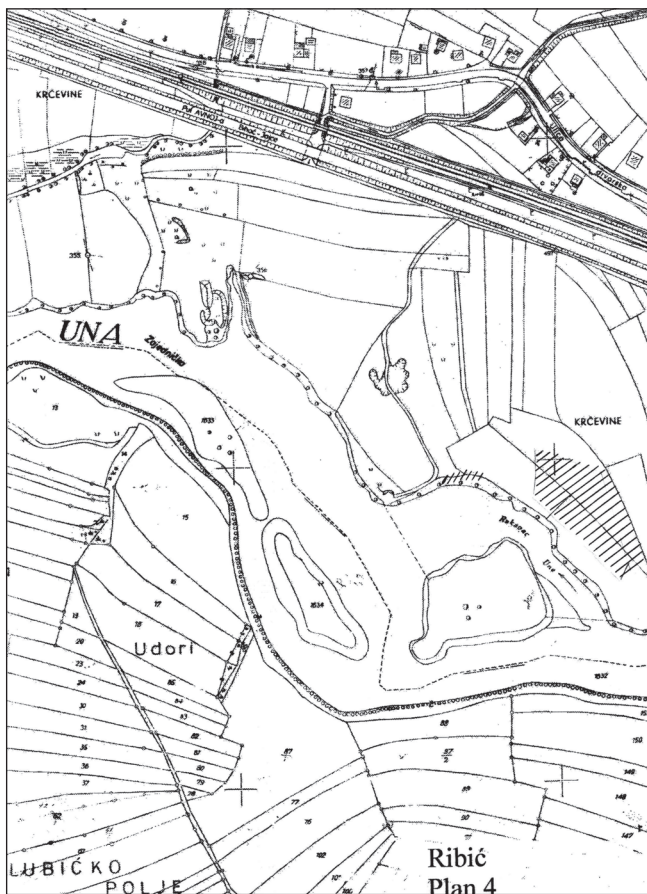
Sl. 2

Vrlo slična, ali ipak nešto drugačija je situacija u Golubiću (Plan 3). Ovdje glavni tok Une oštro skreće na desno, prema sjeveru, zaobilazi otoku, da bi se ponovo vratio na osnovni pravac prema sjeverozapadu. Otoku od lijeve obale (visine oko 3 m), na kojoj se nalazi selo Golubić, sada odvaja jedan uski rukavac. Desna, nešto niža, obala pripada današnjem naselju Pritoča. Jedan od mještana Pritoče (M. Novaković, rođ. 1908. g.) ispričao je, kako je od starijih Pritočana saznao da je 1880. g. Una provalila sedrenu barijeru koja se naziva "Stanača" ("pukla je Stanača") i od tada teče sadašnjim koritom, a samo pri jako visokom vodostaju dio vodene mase teče starim koritom, pa se tada tijekom godine voda zadržava na pojedinim mjestima u vidu većih bara (na Planu 3 označene nazivom "Jezero" na četiri mjesta u tzv. starom koritu Une). O promjeni toka rijeke na ovom prostoru pisao je i Radimský (Radimský 1895: 221). Uz pretpostavku da je i ovdje prepreka u vidu brojnih kolaca-soha, prisilila rijeku na skretanje s prirodnog pravca, odnosno da se sojeničko naselje najvećim dijelom nalazilo na prostoru koji sada zauzima otoka i dio desne obale omeđen starim koritom, radilo bi se o razmjerno velikom sojeničkom naselju, dužine u pravcu JZ-SI

¹ Za planove 2-7 koji potječu iz fotogrametrijskog snimanja 1968.g., zahvaljujem Službi za prostorno uređenje i katastar opštine Bihać, a posebno gospođi Sinhi Kurbegović i njenim suradnicima koji su mi ljubazno omogućili korištenje ovih planova.

Sl. 3

Sl. 4

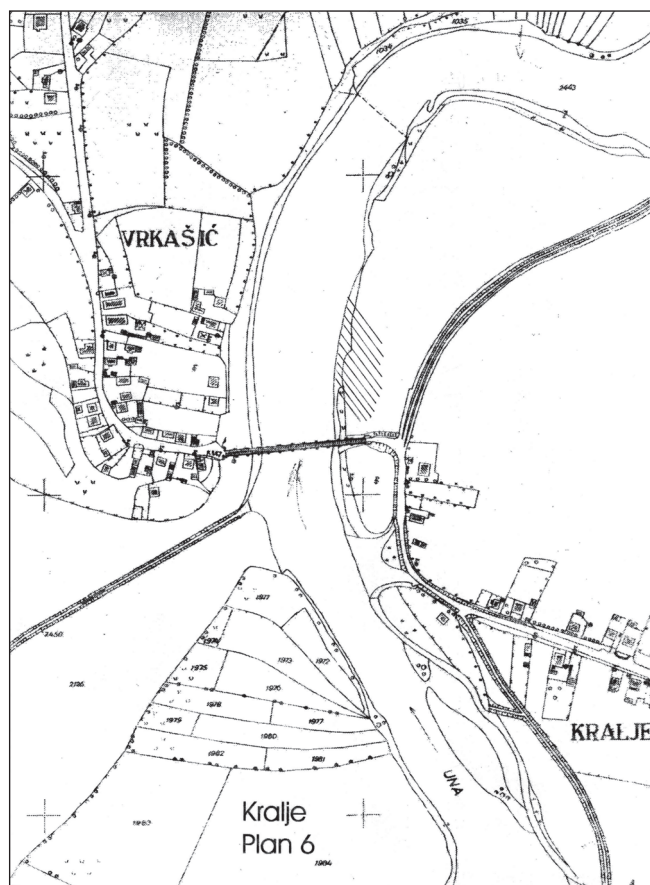

Sl. 5

oko 375 m i prosječne širine u pravcu JI-SZ cca 190 m, kome bi pripadao i kulturni sloj zapažen duž dijela desne obale nasuprot sadašnjoj otoci. S obzirom na pretpostavljenu veličinu sojoničkog naselja između Golubića i Pritoke i neposrednu blizinu, može se razmišljati o tome da poznate nekropole na Crkvini u Golubiću i na Jezerinama u Pritoci pripadaju stanovnicima ovog naselja. Na osnovi brojnih nalaza kamenih spomenika, neki autori kod Golubića lociraju antički grad *Raetinium* (Alföldy 1965: 159; Rendić-Miočević 1975: 99; Bojanovski 1988: 312-317) koga je osvojio Germanik 9. g.n.e., pri kraju općeg ustanka protiv rimske vlasti. Kako su antički pisci i neka japodska naselja na gradinama označavali kao gradove, ne bi bilo nimalo iznenađujuće, da su i jedno veliko sojoničko naselje nazvali gradom. No, kako se lokacija *Raetinium*-a u Golubiću zasniva na indirektnim dokazima, ovo pitanje mora još ostati otvoreno.

Radimský samo spominje sojoničko naselje u Ribiću, ali ne daje preciznije podatke gdje bi se ono moglo nalaziti. Na Uni u Ribiću postoji jedna manja otoka i dva izdužena spruda nasuprot prostoru istraživane nekropole (Plan 4, prostor nekropole označen šrafiranjem) i, nešto nizvodno, jedna dosta velika otoka oko koje se Una dijeli na dva približno jednaka rukavca (Plan 5). Kao što je već rečeno, višekratnim istraživanjem nisam uspjela potvrditi navode Radimskog. Mogu samo napomenuti da sam u Ribiću, na desnoj obali Une, nešto nizvodno od prostora nekropole, na mjestu gdje Una ruši obalu, otkrila neiskopane grobove na dubini od cca 1 m ispod sadašnjeg nivoa tla i cca 2,5m iznad nivoa rijeke pri srednjem vodostaju. Tu su, u profilu dužine cca 6-7 m, bile vidljive bočne stranice od 2 velike kamene ploče, ispod kojih su zapaženi manji dijelovi skeleta.

Rekognoširanje lokaliteta na lijevoj obali Une iznad mosta u Kraljama koji spominje Radimský (Isti 1895: 40) nije dalo sigurniji rezultat. Naime, više nisu vidljivi vrhovi stupova-soha, a u debelim naslagama pijeska koji je rijeka naplavila, nađeno je nekoliko

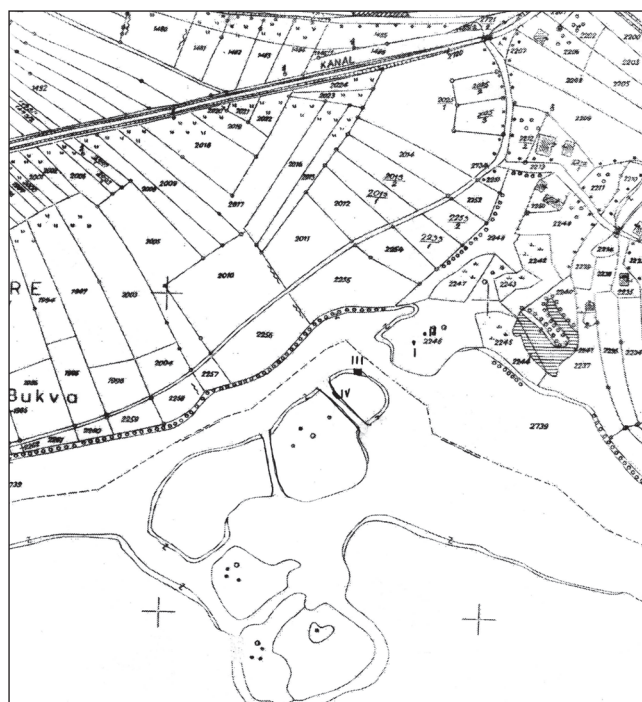

Sl. 6

vrlo sitnih, potpuno atipičnih ulomaka keramike, za koje nije bilo sigurno niti to da pripadaju prahistoriji (Plan 6 eventualni prostor lokaliteta označen šrafurom).

Kao što sam već napomenula, na dijelu Une koji pripada selu Brekovića nisam uspjela čak ni približno locirati prostor na kome bi trebalo tražiti sojeničko naselje. Dvije manje, izdužene otoke u koritu rijeke mogle su nastati sasvim prirodno na manjim sprudovima. Jedini nešto razudniji prostor pripada zapravo naselju Kostela, no tu je konfiguracija znatno izmijenjena poslije izgradnje hidro-elektre "Slapovi na Uni" 1954. g. Prije izgradnje ovog objekta, buk u Kostelu imao je nekoliko sedrenih kaskada, na kojima je bilo više mlinova sagrađenih na sohama i povezanih međusobno i s obalom manjim drvenim mostovima (Naučna tribina 2000, sl. na str. 89.), tako da bi eventualno otkriće kolaca-soha u Kostelu trebalo uzeti s velikom rezervom ukoliko ih ne prate odgovarajući pokretni nalazi. Osim toga, taj dio leži već u kanjonu Une (od Bihaća prema Bosanskoj Krupi), gdje u neposrednoj blizini, uz obale nema gotovo nimalo prostora koji bi omogućio privredne aktivnosti većeg naselja. Svojevremeno sam pretpostavila postojanje prelaza preko Une i, možda, borbi oko njega, na osnovi nalaza oružja iz VI. v. st. e. na obje obale u Kostelu (Raunig 1962: 65; ista 2002: 271). No, ne smije se isključiti ni postojanje manjeg naselja od nekoliko, vjerojatno sojeničkih zgrada.

Potrebno je napomenuti da na Uni u Bihaćkom polju postoje i druga veća riječna ostrva (npr. "Ribića

Sl. 7

otoka" u samom Bihaću), ili dijelovi s dva-tri manja ostrva ili spruda na kojima nisu zapaženi nikakvi tragovi sojeničkih nastambi.

Najzad, posljednje otkriveno sojeničko naselje na slapu Bukva između sela Račić i Lohovo, nalazi se cca 2,5 km uzvodno od Ripča i cca 2 km nizvodno od Dvoslapa, na izlazu Une iz gornjeg dijela kanjona, odnosno na ulazu u Bihaćko polje. Na ovoj mikrolokaciji Una teče približno od zapada prema istoku. Ovdje se unekoliko ponavlja karakteristična konfiguracija kakva je konstatirana u Ripču i Golubiću. U vrijeme probnog sondiranja na slapu Bukva bile su četiri otoke i peta koja je manjim dijelom bila spojena s desnom obalom Une (Plan 7). Kako su ostaci naselja konstatirani i na dijelu lijeve obale nasuprot male sjeveroistočne otoke, čini se očigledno da je i ovdje, uslijed prepreke od brojnih kolaca soha zabijenih u dno rijeke, došlo do skretanja glavnog toka rijeke prema jugoistoku, i nakon obilaženja prepreke, voda se vratila na prvobitni pravac prema istoku. Otvoreno je pitanje, da li je u vrijeme postojanja sojeničkog naselja i dalje egzistirao i lijevi rukavac kojim sada protiče glavnina vodenog toka, ili je on tada bio potpuno zatvoren? U nekom kasnijem vremenu, nakon napuštanja naselja, rijeka je probila barijeru a, vjerojatno još kasnije, i manje rukavce i stvorila sadašnje četiri otoke, dok je raniji desni rukavac kojim je u vrijeme postojanja sojeničkog naselja vjerojatno išao glavni tok, djelimično zatrpan, te je peta otoka spojena s desnom obalom.

Na slapu Bukva (12-15. IX 1977.) otvorene su 4 male probne sonde, od kojih su dvije postavljene na lijevoj obali (Plan 7 - oznake I i II), na prostoru gdje su, prilikom prvog rekognosciranja (04. VII 1977.), zapaženi vrhovi kolaca-soha i sakupljeni ulomci prahistorijske keramike (T.I/1-11), a druge dvije sonde

(Plan 7 - oznake III i IV) na malom sjeveroistočnom otoku. U sondi I (2x1 m) do dubine od cca 1,20 m od površine okolnog zemljišta, sloj se sastojao od naplavljene sivo-žute prašinate zemlje, a zatim je slijedio snažan sloj tvrde sedre. Nije zapažen nikakav trag kulturnog sloja, te je zaključeno da je na ovom dijelu lijeve obale Una potpuno isprala kulturni sloj, te da su preostali samo kolci-sohe i rijetki ulomci keramike. Ipak je postavljena još i druga mala sonda (II - 1x1 m) desetak metara sjeveroistočno, na prostoru gdje je zapaženo nešto ulomaka keramike uralih u sedru. U ovoj sondi je konstatirana slična situacija kao u prethodnoj: ispod sloja naplavljene sivo-žute prašinate zemlje (debljine cca 70 cm) pojavio se snažan sloj vrlo tvrde sedre u kojoj se također nalazilo nešto ulomaka keramike uralse u sedru. Izgleda da je, nakon napuštanja i rušenja sojeničkih kuća na ovom dijelu lokaliteta, rijeka prilikom višeg vodostaja isprala i odnijela veći dio kulturnog sloja. Poslije toga je (vjerojatno oko 200. g. n.e. u vezi sa stabilizacijom klimatskih uvjeta sličnih današnjim), došlo do intenzivnijeg stvaranja sedre, koja se nataložila preko preostalih ostataka sojeničkog naselja. Slična situacija sa slojem sedre konstatirana je i prilikom iskopavanja u Ripču, te je otvoreno pitanje da li ispod sloja sedre postoje još neki stariji kulturni sedimenti.

Prilikom pregleda male sjeveroistočne otoke uz sjevernu ivicu zapažen je niz vrhova kolaca-soha i jedna masivna greda (pr. cca 60 cm), te je na tome mjestu postavljena sonda III (3x3 m), približno u pravcu pružanja zapažene grede. U gornjem sloju, od dub. cca 40 - 180 cm duž jugoistočnog profila otkriven je zid (šir. 110 cm) od kamena vezanog malterom miješanim sa komadićima cigle. U gornjem dijelu zid je bio od sitnijeg kamena, a u donjim dijelovima od velikih neotesanih blokova (promjera i do 1 m). Veći kameni blokovi su se nalazili i na gornjim dijelovima zida, ali nije bilo moguće utvrditi da li su bili ugrađeni u zid. Dobiven je utisak da zid ide oko čitave sjeverozapadne ivice otoke. Nejasno je da li se radi o antičkom, srednjovjekovnom ili kasnije sagrađenom zidu (možda za zaštitu otoke od visokog vodostaja?). S obzirom na pojedinačne ulomke srednjovjekovne keramike nađene slučajno na drugim prostorima uz obale otoke, čini se mogućom pretpostavka da bi zid mogao potjecati iz srednjeg vijeka. Ispod zida, na dubini od cca 180 cm od površine otoke, pojavile su se masivne, vjerojatno hrastove grede, zapravo neotesana ili pritesana debela (pr. i do 60 cm), postavljena približno u pravcu I - Z. Dobiven je utisak da su postavljena prilikom izgradnje zida koji leži neposredno na njima. Iskopavanje je nastavljeno između debela koja nije bilo moguće izvući. Sloj od 2-2,30 m sastojao se od sive masne zemlje (vjerojatno uslijed veće količine pepela i organskih materija). Na nivou ovog sloja pojavio se niz od 4 sohe, orijentiran u pravcu Z-I. Vrhovi soha su bili nagoreni, kao i dijelovi tanjih, polutrulih horizontalno postavljenih gredica i dasaka. Slijedio je sloj masne, smeđe-crne zemlje do dub. od 2,50 m (na nivou vode), gdje se sredinom sonde nalazila pruga

bijele sedre (debljine 15 cm) na kojoj je ležalo nekoliko ulomaka keramike, a oko nje je i dalje išao sloj masne, smeđe-crne zemlje do dubine od 2,60 m u odnosu na površinu otoke. Ispod toga pojavio se sloj čistog žućkasto-sivog pijeska do cca 3 m. Dalje nije bilo moguće iskopavati uslijed priliva vode u sondu. Za pijesak nije sigurno da li predstavlja zdravicu ili se radi o debljem sloju naplavine.

Sonda IV (5x1 m) postavljena je uz jugozapadnu obalu male otoke u rukavcu koji odvaja ovu od susjedne veće otoke, na prostoru gdje su zapaženi brojniji ulomci keramike koje bi Una odnijela pri višem vodostaju. Ova sonda zapravo nije regularno iskopavana od površine, već je potkopana ispod kompaktnog sloja sedre čija se donja ivica nalazila na cca 0,70 m dubine. Pojedinačni ulomci keramike urali su u donju ivicu sedre, ispod koje je išao sloj žuto-sive naplavljene zemlje (debljine cca 1,00 - 1,20 m) u kojoj je također bilo nešto keramike, a ispod toga pojavio se tanji (oko 15 cm) sloj masne sive zemlje na nivou vode (kulturni sloj?), a zatim žuti, zrnasti pijesak i šljunak izmiješan s komadima sedre, čija debljina nije utvrđena uslijed priliva vode. Većina ulomaka keramike sakupljena je iz sloja masne, sive zemlje. Na jugoistočnom kraju sonde IV otkriven je dosta kompaktna crveno izgoreni kućni lijep (duž. 70 i šir. 40 cm) u horizontalnom sloju čija je gornja površina bila dosta neravna, a činilo se da je na tome mjestu *in situ*.

Izbor keramičkih nalaza prikazan je na T.I, s tim da primjerci 1-11 predstavljaju površinske nalaze s lijeve obale Une, a 12-19 potječu iz sonde IV. Ulomci keramike se u potpunosti uklapaju među keramičke nalaze s drugih lokaliteta na srednjem toku rijeke Une, ali i iz Like. Čini se da bi najstariji bio ulomak na T.I/1, koji bi s obzirom na sasvim plitke kanelure na obodu mogao potjecati s kraja kasnog bončanog doba. Najbliži sličan ulomak potječe s Gradine Čungar u Semanićima kod Cazina, a razlikuje se po kosim zarezima na spoljnoj ivici oboda. Uzdužno kanelirani obodi javljaju se u Lici (Cerovačka donja špilja) (Drechsler-Bižić 1970: T.VIII/13,15), ali i na širem prostoru sjeverne (Vis kod Dervente) i centralne Bosne (Varvara kod Prozora, Kusače) (Čović 1965: Vis T.III/1,7c; Varvara, t.v,15; Kusače, T.XXII,8.), gdje su datirani u kasno brončano doba. Slijedi ulomak višestepeno facetiranog oboda, vjerojatno od veće zdjele (T.I/3). Facetiranje oboda i drški poznato je na brojnim lokalitetima, a na srednjem toku Une karakteristično je za najstarije grobove na Jezerinama i Crkvini u Golubiću (Marić 1968: T.I/19-20; Raunig 1968: T.IV, 29-30.), za starije slojeve na Kekića Glavici (sloj B - starije željezno doba) (Čović 1962: 57), pojavljuje se na Gradini Čungar u Osretku (Radimský 1896: sl. 46, 49, 64.), na Velikoj gradini Čungar u Semanićima (Raunig 1983: T.III/7,10,11), na lokalitetu "Pod-Crkvenica" u zaseoku Kuduzovići kod Ostrožca (Cazin) (Ista T.I/16-22) itd. Od sigurnije rekonstruiranih oblika posuda zastupljene su konično-zaobljene zdjele (T.I/4,12), česte u Ripču (Radimský 1897: T.XXVII/155;

XXVIII/279; XXIX/187), kao i na Kekića Glavici gdje su brojnije zastupljene u gornjem dijelu slojeva (Čović 1962: 43 i tabela I,2a), kao i na nekropolama u dolini Une, gdje su datirane dosta kasno u faze Vb i VI (35.g.st.e. - 110.g.n.e.) (Marić 1968: 35, 38, T.VI/2I; IX/22; XI/7; XIV/9; XVII/30; XVIII/24,45 i dalje; Raunig 1968: T.I/5,44; II/2,39; III/10,19 IV/3,8,12,23,24,26.), no ovaj jednostavni oblik je svakako duže postojao. Manje bikonične zdjele izvijenog oboda i njima slične, ali veće, bikonične zdjele s jednom ili dvije drške koje prelaze nešto iznad oboda (T.I/6,7,13), kao što je i logično nisu nalažene na nekropolama, ali su brojne u naseljima: u Ripču (Radimský 1897: T.XXVI/143: XXVIII/169), na Kekića Glavici (Čović 1962: 44, Tabela I/3c, 3d), na Gradini Čungar u Osretku (Radimský 1896: sl. 41). Dublje zaobljene zdjele ili lonci (T.I/2, 5) izvijenog, facetiranog oboda, od kojih je na jednoj ivica oboda ukrašena otiscima prsta, a druga na truhu nosi dvostruke valovite otiske vrpce, poznati su s istih lokaliteta. Tako su lonci s otiscima prsta na obodu prilikom revizionog iskopavanja u Ripču (sonda II/1975.) nađeni u dubljim slojevima od 3,80-4,40 m (Podaci u Muzeju Unsko-sanskog kantona u Bihaću). Na Kekića Glavici, međutim ulomci sličnih posuda javljaju se od najstarijih slojeva, a sporadično su nalaženi do dubine od 0,75 m. Ulomak lonca neprofiliranog oboda obično s jednom vertikalnom drškom s poprečnim ispupčenjem za oslonac palca (T.I/15) spada među mlađe keramičke oblike. Prilikom revizionog iskopavanja u Ripču (sonda II/1975) ovakvi lonci su bili koncentrisani na dubini između 2 i 3 m. Ovdje treba napomenuti da većinom potječu iz zatvorenog nalaza unutar sojeničke zgrade. Najzad, ulomak tzv. dvojne posude (T.I/10) kakve su poznate iz Ripča (Radimský 1897), kako sa starih, tako i iz revizionog iskopavanja, također iz prostora sojeničke zgrade. Posljednja dva tipa posuda nisu nađena na Kekića Glavici. I ostali keramički detalji: horizontalne (T.I/8,9,17) i vertikalne drške (T.I/6,13,19), neprobušene, plastične drške (T.I/14), ukrašavanje facetiranjem o čemu je već bilo riječi, kao i otiscima vrpce (T.I/5,11,18) i samo u jednom slučaju urezivanjem (T.I/19) u potpunosti se uklapaju u daleko bogatiji repertoar Ripča, Čungara, Kekića Glavice. Malobrojni ulomci keramike sakupljeni na sojeničkom

naselju Slap Bukva između sela Lohovo i Račić, ipak su dovoljno karakteristični, pa se kao hronološki okvir za nastanak naselja može postaviti kraj kasnog bronzanog i početak starijeg željeznog doba. Opravdano se može pretpostaviti da je naselje trajalo kroz čitavo starije željezno doba, a prema konično-zaobljenim zdjelama, možda i do kraja mlađeg željeznog doba. No, tek obimnije arheološko iskopavanje može pružiti potpunije podatke o vremenu nastanka i trajanju života ovog naselja. Uslijed veoma ograničenih finansijskih sredstava ovim malim sondiranjem bilo je planirano samo da se verifikuje postojanje sojeničkog naselja, te je utvrđeno sljedeće:

- sojeničko naselje na slapu Bukva zauzimalo je dio lijeve obale, gdje su kako izgleda kulturni slojevi potpuno otplavljeni ili obrasli debljim slojevima sedre;

- na maloj sjeveroistočnoj otoci može se očekivati dobro očuvan kulturni sloj;

- dijelovi naselja mogu se pretpostaviti i na susjednoj, većoj otoci;

- otvoreno je pitanje granica naselja na ostalim otokama, kao i na desnoj obali Une;

- pripadnost ovog naselja japodskoj populaciji na srednjem toku Une, čini se nesumnjivom, ne samo zbog lokacije unutar granica Bihaćkog polja, već i na osnovi karakterističnog keramičkog materijala.

Na kraju može se još reći samo to da su tri sojenička naselja na Uni u Bihaćkom polju sigurno verificirana. To su, počev od jugoistoka prema sjeverozapadu: slap Bukva između sela Lohovo i Račić, Ripač i Golubić. Precizna lokacija preostala tri naselja, u Ribiću, Kraljama i Brekoviću, za sada nije potvrđena, pa ostaje da se daljim istraživanjem dokaže njihovo postojanje, odnosno da se utvrdi da takvih naselja na prostoru spomenutih sela nije niti bilo. Dalje iskopavanje sojeničkih naselja na Uni predstavlja jedan od prioriteta arheoloških istraživanja na prostoru Bihaćkog polja, s obzirom na to da ova naselja, kako izgleda na osnovi podataka iz Ripča, predstavljaju već protourbano uređene aglomeracije. Posebno se to odnosi na sojeničko naselje u Golubiću i eventualnu potvrdu identifikacije ovog naselja s antičkim Raetinium-om, što bi riješilo i neka druga pitanja u vezi sa historijom Japoda.

POPIS KRATICA

ADBiH - Arheološko društvo Bosne i Hercegovine Sarajevo
 ANUBIH - Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo
 AP - Arheološki pregled, Beograd
 CBI - Centar za balkanološka ispitivanja ANUBIH, Sarajevo

GZM - Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Sarajevo
 VAMZ - Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu
 WMBH - Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegovina, Wien

POPIS LITRATURE

- Alföldy 1965 G. Alföldy: *Bevölkerung und Gesellschaft der römischen Provinz Dalmatien*. Akadémiai kiadó Budapest.
- Bojanovski 1988 I. Bojanovski: *Bosna i Hercegovina u rimsko doba*. ANUBIH, Djela LXVI, CBI, Sarajevo.
- Čović 1962 B. Čović: Gradinsko naselje na Kekića Glavici. *GZM n.s. XVII*, Sarajevo, 41-61.
- Čović 1965 B. Čović: Uvod u stratigrafiju i hronologiju praistorijskih gradina u Bosni, *GZM n.s. XX*, Sarajevo, 27-145.
- Drechsler-Bižić 1970 R. Drechsler-Bižić: Cerovačka donja špilja, *VAMZ. ser.3 / sv. IV*, Zagreb 93-111.
- Marić 1968 Z. Marić: Japodske nekropole u dolini Une. *GZM n.s. XXIII*, Sarajevo.
- Naučna tribina... 2000 Naučna tribina: Sedra rijeke Une i Una bez sedre, Bihać.
- Radimský 1895 V. Radimský: Prehistorička sojenica kod Ripča u Bosni. *GZM VII/1895*, 309-335; 483-524.
- Radimský 1896 V. Radimský: Die Gradina Čungar bei Cazin. *WM BH IV*, Wien 73-94.
- Radimský 1897 V. Radimský: Die prähistorische Pfahlbau von Ripač bei Bihać. *WMBH, V*, 29-77.
- Raunig 1968 B. Raunig: Japodska nekropola na Crkvini u Golubiću. *GZM ns, XXIII*, Sarajevo.
- Raunig 1975 B. Raunig: Ripač, Otoka, Bihać - sojeničko naselje. *AP 17*, 1975, 47-48.
- Raunig 1976 B. Raunig: Ripač, Otoka, Bihać - sojeničko naselje. *AP 18*, 1976, 31-33.
- Raunig 1983 B. Raunig: Neki manji i neobjavljeni nalazi bronzanog doba zapadne Bosne. *Zbornik ADBiH I*, Sarajevo, 71-79.
- Rendić-Miočević 1975 D. Rendić-Miočević: Lika i japodska antroponimska tradicija. U: *Arheološka problematika Like*. Izdanja HAD-a, sv. 1, Split, 97-109.

SUMMARY

SOME DATA ON PILE-DWELLING SETTLEMENTS IN THE BIHAĆ FIELD

Key words: pile dwellings, Una, Ripač, Bukva, Japodi, Raetinium

Already at the end of the 19th century, W. Radimský discovered a number of the pile-dwelling settlements along the river Una. Beside the well-known Ripač, he also mentioned Golubić, Ribić, Kralje and Brekovic. In search of those settlements, the author performed several field surveys of possible microlocations along the river Una. Together with B. Čović she established cultural layer with pottery shards on the right bank of Una facing the river island at Golubić. Although, that confirmed the information given by Radimský, the author was unable to establish the exact location of the other three mentioned settlements. In 1977, she discovered the pile-dwelling settlement near waterfall Bukva, between the villages Lohovo and Račić in the south-eastern part of the Bihać Field.

Since three confirmed pile-dwelling settlements all have characteristic layout including the river island, she claims that the change in the river course in those areas was caused by the large obstruction in the river bed created by inhabitants of those settlements. They drove numerous wooden piles into the river bed and such "grid" caught different material carried by the river (wood, stone, sand, etc.). They also deposited a large amount of waste material (pottery shards, animal bones, etc.). All of that caused "growth" of

land and in time the solid ground of the river island was extended and the river was forced to change its course.

Several small test pits excavated at the site near waterfall Bukva, between the villages Lohovo and Račić, established that the settlement was located on the left bank where it seems that the cultural layers were completely washed away by the river or buried under thick layers of gypsum. Well preserved cultural layer is expected at the small, northeastern river islet, and we can presume that some part of settlement was also located on the nearby, larger island. The question whether the settlement extended to other islets as well as to the right bank of the river Una, still remains unanswered. Small number of pottery finds (T. I, 1-19) indicate that this settlement must have belonged to the Japodi population that lived around central part of the river Una.

According to data provided by the excavations at Ripač, it seems that the pile-dwelling settlements along the river Una are first agglomerations with proto-urbane structure in this area. Therefore, further exploration of those settlements should be one of the priorities of the archaeological research in the Bihać Field. It especially concerns the pile-dwelling settlement at Golubić, because the possible identification of this settlement with the Roman period *Raetinium* would also provide solution to some other problems concerning history of Japodi.

Translated by H. Potrebica

